

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Om Begrebet Ironi

Citation: Kierkegaard, Søren: "Om Begrebet Ironi", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-bi-txt-shoot-id7545046b-f2d0-4cd8-8190-6155127704bb.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Tieck

Af Tieck skal især nogle af hans satiriske Dramaer og hans Lyrik være Gjenstand for Omtale. Hans tidligere Noveller ligge før den Tid, da han ved Schlegelerne bragtes til Sandheds Erkjendelse; hans senere Noveller nærme sig Virkeligheden mere og mere, og søge ikke sjelden ved en vis Brede fuldkommen at congruere med denne. I Tieck aander jeg allerede lettere, og naar jeg endnu engang skuer tilbage paa *Lucinde*, saa er det mig, som om jeg vaagnede af en ængstelig foruroligende Drøm, i hvilken jeg havde i eet Øieblik hørt Sandselighedens forføreriske Toner og det vilde, dyriske Hyl, der lyder midt derimellem; det er mig, som om man havde budt mig det modbydelige Præparat, der tilberedes i en Hexekjedel, der berøver En al Smag, al Appetit for Livet. Schlegel docerer, han retter sig directe mod Virkeligheden. Med Tieck er dette ikke Tilfældet, han hengiver sig til en *poetisk Overgivenhed*, men denne fastholder han i dens *Indifferents mod Virkeligheden*. Kun hvor han ikke gør dette, nærmer han sig til at angribe Virkeligheden, men angriber den endogsaa da kun mere indirecte. At en saadan poetisk Overgivenhed, der i et overvættets ironisk Hopsasa er aldeles oven ud, har sin Gyldighed, vil vist Ingen nægte. Forsaavidt har Hegel ofte gjort Tieck Uret, og den Bemærkning, som en forøvrigt ivrig Hegelianer etsteds har gjort¹: In Spaß und Heiterkeit fand er (Hegel) sich gleichfalls behaglich, doch die letzte Tiefe des Humors blieb ihm theilweise verschlossen, und die neueste Form der Ironie widerstrebte dermaßen seiner eigenen Richtung, daß es ihm fast an dem Organ gebrach, auch das Aechte in ihr anzuerkennen oder gar zu genießen, maa jeg ganske billige. Jo nærmere imidlertid en saadan Digten kommer Virkeligheden, jo mere den kun gennem en Brydning med Virkeligheden bliver forstaaelig, jo mere Polemik, den skjuler i sig, jo mere den gjør en polemisk Udvikling til Betingelse for Læsernes Sympathi, desto mere *falder den ud* af den *poetiske Indifferents*, taber den sin Uskyld og faaer en Hensigt. Det er da ikke længer den poetiske Licents, der ligesom Münchhausen tager sig selv i Nakken og paa den Maade, uden Fodfæste, svævende i Luften, gjør den ene Kulbytte besynderligere end den anden, det er ikke længer Poesiens pantheistiske Uendelighed; men det er det endelige Subject, der anlægger den ironiske Løftestang, for at vippe hele Tilværelsen ud af dens faste Sammenføjning. Hele Tilværelsen bliver nu *et blot Spil* for det digtende Vilkaar, der Intet forsmaaer, end ikke det Ubetydeligste, men for hvilket heller Intet bestaaer, end ikke det Betydeligste. Man behøver i den Henseende blot at gjennemlæse Fortegnelsen over Personerne i et af Tiecks, eller hvilken som helst anden af de romantiske Digteres Stykker, for at faae en Forestilling om, hvilke uhørte og høist usandsynlige Ting der foregaae i deres Digterverden. Dyrene tale som Mennesker, Menneskerne som Fæ, Stole og Borde blive sig deres Betydning i Tilværelsen bevidste, Menneskene føle Tilværelsen som en Ting uden Betydning, Intet bliver til Alt og Alt bliver til Intet, Alt er muligt endog det Umulige, Alt er Rimeligt endog det Urimelige.

1. *Vorstudien für Leben und Kunst*, herausgegeben von Dr.H. G. Hotho. Stuttgart und Tübingen 1835. (Pag. 394).
(tilbage)

Man maa nu erindre, at Tieck og den hele *romantiske Skole* traadte eller troede at træde i Forhold til en Tid, i hvilken Menneskene vare aldeles ligesom *forstenede* i de *endelige sociale Forhold*. Alt var fuldkommet og fuldendt i en guddommelig chinesisisk Optimisme, der ingen fornuftig Længsel lod utilfredsstillet, intet fornuftigt Ønske uopfyldt. Skik og Brugs herlige Grundsætninger og Maximer vare Gjenstand for en from Gudsdyrkelse; Alt var absolut selv det Absolute; man afholdt sig fra Polygami, man gik med spidspullede Hatte. Alt havde sin Betydning. Enhver følte i Forhold til sin Stilling med nuanceret Værdighed, hvormeget han udrettede, hvor stor Betydning hans utrættelige Stræben havde for ham selv og for det Hele. Man levede ikke qvækeragtig letsindigt uden Agtelse for Timer og Klokkeslet, slig Ugudelighed søgte forgjæves at indsnige sig. Alt gik sin rolige, sin afmaalte Gang, selv den, der gik paa Frieri; thi han vidste jo, at han gik i lovligt Ærinde og gjorde et høist alvorligt Skridt. Alt skete paa Klokkeslet. Man sværmede i Naturen St. Hansdag, man var sønderknuset store Bededag, man forliebede sig, naar man fyldte sit 20de Aar, man gik i Seng Klokken 10. Man giftede sig, man levede for Huuslighed og for sin Stilling i Staten; man fik Børn, fik Familiesorger; man stod i sin fulde Manddoms Kraft, blev paa høiere Steder bemærket i sin velsignelsesrige Virksomhed, var en Omgangsven af den Præst, under hvis Øine man episk fuldbyrdede de mange skjønne Træk til et hæderligt Eftermæle, som man vidste han engang med rørt Hjerter forgjæves vilde søge at fremstamme; man var Ven i Ordets sande og oprigtige Betydning, en virkelig Ven, som man var virkelig Cancelliraad. Man havde Forstand paa Verden, man opdrog sine Børn til det Samme, man begeistredes een Aften om Ugen af Digterens Lovsang over Tilværelsens Skjønhed, man var atter Alt for Sine, Aar ud og Aar ind med en Sikkerhed og Præcision, der altid traf paa Minutten. Verden gik i Barndom, *den maatte* forynges. Forsaavidt var Romantiken velgjørende. Der gaaer en kjølig Luftning, en forfriskende Morgenluft fra Middelalderens Urskove eller fra Grækenlands rene Æther gennem Romantiken; det løber Spidsborgerne koldt ned ad Ryggen, og dog er det nødvendigt for at fordrive den dyriske Uddunstning, i hvilken man hidtil aandede. De hundrede Aar ere forløbne, det fortryllede Slot reiser sig, dets Beboere vaagne atter, Skoven aander let, Fuglene synge, den skjønne Prindsesse lokker atter Beilere omkring sig; Skoven gjenlyder af Jagthorn og Hundeglam, Engene dufte, Digte og Sange rive sig løs fra Naturen og flagre omkring, og Ingen veed, hvorfra de komme eller hvor de fare hen. Verden forynges, men, som Heine ret vittigt har bemærket, den foryngedes ved Romantiken i den Grad, at den blev et *lille Barn igjen*. Det er Ulykken ved Romantiken,

det er ikke Virkeligheden, den griber. Poesien vaagner, de stærke Længsler, de hemmelighedsfulde Ahnelser, de begeistrende Følelser, Naturen vaagner, den fortryllede Prindsesse vaagner – *Romantikeren* falder i Søvn. Det er i *Drømme* han oplever Alt dette, og medens Alt før sov omkring ham, saa vaagner nu Alt, men han sover. Men *Drømme* mætte ikke. Mat og træt vaagner han, ustyrtet, for atter at lægge sig til at sove, og snart maa han ved Kunst fremkalde de somnambule Tilstande. Men jo mere Kunst der behøves hertil, jo mere overspændt bliver ogsaa det Ideal, som Romantikeren fremmaner.

Det er imellem disse to Poler, at den romantiske Digtning bevæger sig. Paa den ene Side staaer *den givne Virkelighed* med al sin usle Spidsborgerlighed, paa den anden Side *den ideale Virkelighed* med sine dæmrende Skikkelser. Disse to Momenter staae i et nødvendigt Forhold til hinanden. Jo mere caricakeret Virkeligheden bliver, jo højere sprudler Idealet, kun at den Kilde, der her sprudler, ikke sprudler til et evigt Liv. Men netop dette, at denne Poesi bevæger sig mellem Modsætningerne, viser, at den *ikke er* i dybere Betydning *sand Poesi*. Det sande Ideal er ikke et paa en eller anden Maade hiinsides, det er bag ved, forsaavidt det er den fremskyndende Kraft, det er foran, forsaavidt det er det begeistrende Formaal, men derunder er det i os, og dette er dets Sandhed.

Men derfor kan den Art Digte heller ei træde i et i Sandhed poetisk *Forhold til Læseren*, netop fordi Digteren selv ikke træder i et ægte poetisk Forhold til sit Digt. *Det poetiske Standpunkt*, paa hvilket Digteren har stillet sig, er den poetiske *Vilkaarlighed*, *det Total-Indtryk*, Digtet efterlader sig, er en *Tomhed*, hvori Intet forblev. Denne Vilkaarlighed viser sig nu i hele Anlægget. Snart iler Stykket frem, snart staaer det stille, stagnerer i en Episode, snart gaaer det tilbage; snart er vi i Peder Madsens Gang, snart i Himlen; nu skeer der noget høist Usandsynligt, som Digteren meget godt er sig bevidst er usandsynligt; nu klinger det i det Fjerne, det er de hellige Trekongers fromme Optog; nu følger der en Solo for Valdhorn¹; snart gjøres der Noget for Alvor gjeldende, og øieblikkeligt vendes Vragen ud deraf, og Latterens Eenhed vil forsone Modsætningerne, men denne Latter accompagneres af en dyb Veemods fjerne Fløitetonen o. s. v. v. v.

1. Hermed kan sammenlignes Hothos fortrinlige Fremstilling Pag. 412:
Da behält die *abenteuernde Ungebundenheit* der Phantasie einen schrankenlosen Raum zu jederlei Art der Gebilde offen; wo sie nur immer mögen, ranken sich kecke Episoden umher, arabeskenartige Seltsamkeiten schlingen sich zu neckendem Gelächter bunt durch das lose Gewebe, die Allegorie weitete die sonst so begränzten Gestalten nebelhaft aus, dazwischen spuckt der parodische Scherz in verkehrendem Uebermuth, und diesem genialen Belieben verschwistert sich jene matte Behaglichkeit, die keinen müßigen Einfall zurückweisen kann, weil er auf ihrem Boden erwachsen ist.
(tilbage)

Men netop fordi det hele Anlæg ikke ordner sig i en digterisk Totalitet, fordi det Poetiske for Digteren er den Frihed, hvori han raader over Alt, fordi det Poetiske for Læseren er i den Frihed, med hvilken han eftergjør Digterens Capricer, fordi, siger jeg, det hele Anlæg ikke ordner sig i en poetisk Totalitet, derfor staae de discrete Elementer isolerede, eller rettere, fordi de discrete Elementer bestaae i en isoleret Stræben, derfor kan der *ingen digterisk Eenhed* blive. Den polemiske Stræben finder aldrig Hvile, thi det Poetiske bestaaer netop i bestandig at frigjøre sig ved en ny Polemik, og ligesaa vanskeligt, som det er for Digteren at finde Idealet, ligesaa vanskeligt er det ham at finde Caricaturen. Ethvert polemisk Strøg indeholder bestandig et Mere, en Mulighed af at gaae ud over sig selv i en endnu sindrigere Skildring. Den ideale Stræben har atter intet Ideal; thi ethvert Ideal er i samme Øieblik dog blot en Allegori, der skjuler et højere Ideal i sig, og saaledes i det Uendelige. Digteren under derfor aldrig hverken sig selv eller Læseren Ro, thi Ro er netop slig Digtens Modsætning. Den eneste Ro, den har, er den poetiske Evighed, hvori den seer Idealet, men denne Evighed er en Uting, da den er uden Tid, og derfor bliver Idealet i næste Øieblik Allegori.

Som nu Tieck i at opfatte det Spidsborgerlige er i Besiddelse af en mageløs Opfindsomhed, en vidunderlig Virtuositet i det forkeerte Perspectiv, saaledes har *hans ideale Stræben* en saadan artesisk Dybde, at det Billede, der skal komme tilsyne paa Himmelen, uendeligt forsvinder i det Uendelige. Han har en besynderlig Gave til at gjøre En saa underlig tilmode, og de ideale Menneskeskikkelser, der stundom komme tilsyne, kan virkelig gjøre En netop ved deres Besynderlighed ganske bange, thi de ligne stundom mærkværdige Naturproducter, og deres kloge og trofaste Øine indgyde ikke saa meget Tillid, som en vis unheimlich Angst¹.

1. Ønsker Nogen gjennem en *Tegning* at faae en Forestilling om en saadan Skikkelse, da vil jeg henvise til det Billede, der findes i *des Knaben Wunderhorn, alte deutsche Lieder*. Dritter Band.
(tilbage)

Da nu hele denne Poesis Bestræbelse væsentlig er denne, igjennem en bestandig Approximation at nærme

sig den Stemning, der dog aldrig finder sit fuldkomne adækvate Udtryk, hvorved denne Poesi er Poesi over Poesi i det Uendelige, og paa den anden Side at sætte Læseren i en Stemning, der er incommensurabel selv for denne Poesis egne Præstationer, saa har den naturligviis sin Styrke i *det Lyriske*. Men denne Lyrik maa ikke blive tung og svær ved en dybere Gehalt, den maa bestandig blive lettere og lettere, fortone sig svagere og svagere i den fjerne Gjenlyd af et hændende Echo. *Det Musicalske* er i Lyriken det subjective Moment. Dette bliver ganske eensidigt udviklet. Det bliver i denne Henseende Klungen i Verset, Resonansen, hvori det ene Vers raaber til og svarer det andet, den gratiøse Slynkning, i hvilken Verset bevæger sig i lette, smidige Dandsetrin og selv saa at sige synger dertil, hvorpaa Alt kommer an. *Rimet* bliver en vandrende Ridder, der gaaer paa Eventyr, og hvad Tieck og hele Romantiken ofte nok har travlt med, at En pludselig seer et fremmed Ansigt, der dog forekommer ham saa bekjendt, at det er ham, som om han havde seet dette Ansigt langt tilbage i Tiden, i en Fortid, som gaaer ud over den historiske Bevidsthed, det Samme hænder Rimet, der pludselig træffer sammen med en gammel Bekjendt fra bedre Tider, og nu bliver ganske underlig tilmode derved. Træt og kjed af sine sædvanlige Omgangsvener, søger Rimet nye og interessante Bekjendtskaber. Til sidst *isolerer* det musicalske Element *sig aldeles*, og det lykkedes virkelig stundom Romantiken at reconstruere den Art Poesi, Enhver fra sin Barndom kjender i det skjønne Vers: Ulen Dulen Dorf. Saadanne Digte maae nu ogsaa ansees for de fuldkomneste; thi her har Stemningen, og denne er det jo Alt kommer an paa, absolut Raadighed og er aldeles ubunden, da enhver Gehalt er negeret.

Om end Tieck nu ikke med saa megen Alvor negerede Virkeligheden som Schlegel, saa viser dog hans overspændte og afmægtige Ideal, der farer hen som Skyen paa Himlen, eller som den Skygge af den, der flygtigt iler hen over Jorden, at han er paa Afveie. Schlegel beroligede sig i Katholicismen, Tieck fandt stundom Hvile i en Slags Forgudelse af hele Tilværelsen, hvorved Alt blev *lige poetisk*. -